

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

Д 13.20.618 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК:377.031:377.5(575.2)(043.3)

ЖАКЫПОВА ЗАРИНА ЖАКЫПОВНА

**КОНТЕКСТТИК ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН
КОЛДОНУУ АРКЫЛУУ ПЕДАГОГИКАЛЫК
КОЛЛЕДЖДЕРДИН СТУДЕНТТЕРИНИН ОКУУ
ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН АКТИВДЕШТИРҮҮ**

13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы

**Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын авторефераты**

Бишкек – 2022

Диссертациялык иш И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында аткарылды

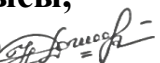
- Илимий жетекчи:** **Панкова Татьяна Витальевна** – педагогика илимдеринин доктору, профессор, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын профессору
- Расмий оппоненттер:** **Асипова Нурбубу Асаналиевна** – педагогика илимдеринин доктору, профессор, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жогорку мектептин педагогикасы кафедрасынын башчысы
- Джумагулова Гулнур Алпочоева** – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент, К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин педагогика жана психология кафедрасынын башчысы
- Жетектөөчү мекеме:** Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин педагогика кафедрасы (дареги: Бишкек ш., Чыңгыз Айтматов проспекти, 56).

Диссертациялык иш 2021-жылдын 23-сентябрында саат 13.00до И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 13.20.618 диссертациялык кеңештин жыйынында корголду. Дареги: 720040, Бишкек шаары, И. Раззаков көчөсү, 51.

Диссертацияны коргоону онлайн көрсөтүүнүн жеке коду: <https://vc.vak.kg/b/132-3bn-fgw-pkn>

Диссертациялык иш менен И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин (дареги: 720026. Бишкек шаары, И.Раззаков көчөсү 51) жана Кыргыз Билим берүү академиясынын (дареги: 720000, Эркиндик бульвары, 25) илимий китепканаларынан жана диссертациялык кеңештин расмий сайтынан таанышууга болот (www.arabaev.kg).

Автореферат 2022-жылдын 8-июлунда таркатылды.

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы,
педагогика илимдеринин доктору, профессор **Дюшеева Н.К.**

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Кыргыз Республикасында билим берүү системасы азыркы учурда реформалоо, модернизациялоо жана оптималдаштыруунун татаал процессинен өтүп жатат. «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында аны реформалоо жаңы социалдык реалдуулукта инсандын өзүн-өзү ишке ашыруусу үчүн шарт түзүүнү камсыз кылуучу коомдук өнүгүүнүн маанилүү факторлорунун бири болуп саналат. Орто звенодогу адистерди даярдоо максатында билим берүү деңгээли катары орто кесиптик билим берүүгө өзгөчө талаптар коюлат, бул «2012-2020-жылдарда Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү стратегиясында» чагылдырылган, анда орто кесиптик билим берүүнүн жыйынтыктарын эмгек рыногунун талаптарына шайкеш келтирүү зарылдыгы белгиленет.

Кесиптик орто билим берүү уюмдарынын бүтүрүүчүлөрүнө талаптардын жогорулашы билим берүү процессин башкарууга, ошондой эле аны мазмундуу толтурууга карата жаңы ыкмаларды иштеп чыгууну жана колдонууну болжолдойт. Жогоруда айтылгандар бардык орто кесиптик билим берүү уюмдарына, анын ичинде башталгыч мектепке мугалимдерди даярдоо максаты бар педагогикалык колледждерге тиешелүү. Педагогикалык чөйрөдө кесипкөй болуу үчүн педагогика теориясын терең изилдөө гана эмес, алган билимдерин практикалык иш-аракеттерде колдонууну үйрөнүү керек. Окутуунун салттуу системасы ар дайым кесиптик педагогикалык иш-аракеттерди практикалык жүзөгө ашыруу маселелеринде натыйжалуулугун көрсөтө бербейт. Бул окуу жайдын бүтүрүүчүлөрүнүн өз алдынча педагогикалык жумушка киришүүдөгү кыйынчылыктары менен тастыкталат.

Бул көйгөйдү чечүү студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүдөн көз каранды, ага практикалык багыттагы заманбап билим берүү технологияларын колдонуу аркылуу жетишилет. Технологиянын маалыматтарынын ичинен колледждин бүтүрүүчүлөрүн педагогикалык эмгек рыногунун талабына жакындаткан жана алардын кесиптик атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулаткан контексттик окутуу технологиялары олуттуу орунду ээлейт. Бирок, контексттик окутуунун бардык артыкчылыктарына карабастан, ал ар дайым колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү үчүн натыйжалуу колдонулбайт, акыркы натыйжага багытталган орто кесиптик билим берүү уюмунун бүтүрүүчүсүнүн жигердүү кесиптик багыттагы инсандыгын калыптандыруу болуп саналат.

Изилдөө жүргүзүүдө суроолорго тиешелүү жоопторду алууда эмгектерди изилдөөгө олуттуу көңүл бурулган:

–*окуу ишмердиги* (Абрамова Г.С, Габай Т.В, Давыдов В.В, Каган М.С, Маркова А.К . ж. б.);

– *окуу ишинин жүрүшүндө окуп жаткандардын таанып-билүү активдүүлүгүн өнүктүрүү* (Асипова Н.А., Бекбоев И.Б., Вербицкий А.А., Волкотрубова А.В., Деревянкина О.А., Жуганова Г.А., Ермуратов А.Т., Кузнецов В.И., Мамбетакунов Э.М., Мамбетакунова Ж.Э., Мингазов Э.Г., Молдокеримов Э.К., Панкова Т.В., Пидкасистый П.И., Сияев Т.М., ж.б.);

–*контексттик окутууга* (Асипов Н.А., Андреев Г.М., Вербицкий А.А., Выготский Л.С., Жукова И.А., Котов Е.М., Львов Л.В., Черкашин Б.Н. ж. б.);

– *орто кесиптик билим берүү* (Асипов Н.А., Аракелова Т.Л., Багачев Е.С., Вебер С.А., Глушнева Н.Р., Дмитриев М.Д., Исаков Ч.Б., Калмамбетов Г.Т., Кулуев Ч.Р., Мамытов А.М. ж. б.)

Биз үчүн чоң кызыгуу жараткан изилдөө маалыматтары колледждин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүдө жана алардын окуу иш-аракеттерин калыптандыруунун натыйжасында контексттик окутуунун потенциалын толук чагылдыра албайт.

Жогоруда келтирилген жагдайлар билим берүү практикасында, илимий негизделген чечимден, контексттик окутуу каражаттары аркылуу колледждин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн натыйжалуулугу көз каранды экендигин көрсөтөт жана бул жерде төмөнкүдөй карама-каршылыктар бар:

– коомдун колледждин бүтүрүүчүсүнүн активдүү инсандыгына муктаждыгы жана бул көйгөйдү чечүүнүн илимий-теориялык негиздемеси жетишсиз;

– инсандын таанып-билүү активдүүлүгүнө болгон муктаждыгы жогорулаганда жана окуу процессинде колледж студенттеринин жигердүүлүгүнө жетиштүү түрткү берген педагогикалык шарттар түзүлгөндө;

– колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү зарылдыгы жана бул процессти оптималдаштыруу үчүн окутуунун контексттик технологияларын практикалык колдонуунун жетишсиз деңгээли.

Бул карама-каршылыктар, ошондой эле психологиялык-педагогикалык адабияттарды талдоо, окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүү көйгөйүнүн татаалдыгын жана көп пландуулугун көрсөтөт. Илимий мааниге ээ жана комплекстүү талдоо менен байланышкан чечилбеген жана талаш-тартыштуу маселелердин болушу изилдөө көйгөйүн шарттады, тактап айтканда, окутуунун контексттик технологиялары колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүгө өбөлгө түзөт. Белгиленген көйгөйдү чечүүнүн объективдүү зарылдыгы "окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин

студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү"изилдөө темасын тандап алууну шарттады.

Диссертациянын темасынын артыкчылыктуу илимий багыттар, ири илимий-изилдөө программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелерде жүргүзүлүүчү илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Диссертациялык изилдөө 2015-2020-жылдардагы И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин илимий изилдөөлөрүнүн тематикалык пландарына байланышкан.

Изилдөөнүн максаты: контексттик окутуу технологияларын теориялык жактан негиздеп, практикалык жактан иш жүзүндө ашыруу, педагогикалык колледждин студенттеринин окуу иш-аракеттерин жандандыруу, камсыздандыруу болуп саналат.

Максатка жетүү үчүн төмөнкү изилдөө милдеттери коюлган:

1. Колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү каражаты катары окутуунун контексттик технологияларынын теориялык негиздерин аныктоо.

2. Педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу активдүүлүгүн аныктоонун методологиялык мамилелерин жана ыкмаларын талдоо.

3. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн моделин жана педагогикалык шарттарын иштеп чыгуу.

4. Контексттик технологияларды колдонуу аркылуу педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу ишин жандандыруу үчүн педагогикалык шарттарды ишке ашыруунун практикалык натыйжалуулугун эксперименталдык жактан текшерүү.

Изилдөөдөн алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы төмөнкүлөрдөн турат:

1.Заманбап педагогикалык колледжинин билим берүү процессинде контексттик технологиялык окутуунун маңызы жана мазмуну ачылды, алардын ролу студенттердин окуу иштерин активдештирүүдө чагылдырылган. Диссертацияда окутуунун контексттик технологиялары түшүнүгүнүн аныктамасы берилген.Контексттик технологиялык окутуунун принциптери, түрлөрү жана булактары такталды.

2. Ата мекендик жана чет өлкөлүк окумуштуулардын эмгектеринин негизинде объектти, предметти, илимий ыкмаларды жана изилдөө ыкмаларын аныктоо жолу менен изилдөө методологиясы аныкталды.

3. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу аркылуу педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн педагогикалык шарттары иштелип чыкты, анын негизинде окуу иш-аракеттерин

кесиптик иш-аракеттерге өткөрүү өзгөчөлүгү жатат, ошондой эле окутуунун контексттик технологияларын колдонуу аркылуу педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү модели иштелип чыкты.

4. Биз иштеп чыккан педагогикалык шарттардын жана моделдин натыйжалуулугун окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү деңгээлин жогорулатууда эксперименталдык түрдө далилденди.

Алынган натыйжалардын практикалык мааниси төмөндөгүдөй: илимий тыянактар жана изилдөө аркылуу алынган сунуштар кесиптик багыттагы окутуу технологияларын, айрыкча окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен орто кесиптик билим берүү уюмдарында окуу иш-аракеттерин активдештирүү теориясын андан ары иштеп чыгуу процессинде колдонулушу мүмкүн.

Диссертацияда каралган айрым жоболор мектептердин, ЖОЖдордун жана орто кесиптик билим берүү уюмдарынын окутуучулары, ошондой эле квалификацияны жогорулатуу курстары үчүн кызыктуу болушу мүмкүн.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

1. Педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн ийгилиги бул көйгөйдүн теориялык негиздерин аныктоодон көз каранды.

2. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу аркылуу педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү маселесин чечүү, бул маселенин методологиялык негиздерин аныктоого өбөлгө түзөт.

3. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү бул процесстин моделин жана педагогикалык шарттарын иштеп чыгууга жана аларды практикалык ишке ашырууга көз каранды.

4. Педагогикалык эксперименттин иштелип чыгышы жана натыйжалуулугу окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн теориялык позицияларынын жана тандалган ыкмаларынын тууралыгын далилдеши керек.

Издөнүүчүнүн жеке салымы окутуунун контексттик технологияларын колдонуу жолу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү көйгөйүн ачып берүүдө; педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу активдүүлүгүн жогорулатуучу педагогикалык шарттарды аныктоодо; педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттеринин кесиптик багытын күчөтүүчү жана алардын окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн негизинде контексттик кесиптик

лекцияларды, тренингдерди, бизнес оюндарды, кейс-кырдаалдарды иштеп чыгууда турат.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын апробацияланышы. Илимий изилдөөлөрдүн жүрүшү жана анын жыйынтыктары республикалык жана эл аралык илимий-практикалык конференцияларда жарыяланган: аларга КМУ И. Арабаев «Кыргыз Республикасынын билим берүүсүнүн педагогикалык системасын модернизациялоонун келечеги жана көйгөйлөрү» (2015).

Изилдөөнүн жыйынтыгынын жарыяланышы. Диссертациянын негизги жыйынтыктары 9 макалада жарыяланган. РИНЦ системасы аркылуу индекстелген илимий басылмаларда 3 жана эл аралык илимий басылмаларда 1 макала жарык көрдү.

Диссертациялык иштин түзүмү: диссертациялык иш кириш сөздөн, үч бөлүмдөн, корутундудан, практикалык сунуштардан, колдонулган булактардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Диссертациянын жалпы көлөмү – 161 барак, таблицалардын саны – 8, сүрөттөрдүн саны – 8, Диаграммалардын саны – 6 жана 1– схема. Библиографиялык булактардын саны 167.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөө темасынын актуалдуулугу негизделип, максаты жана милдеттери аныкталат, илимий жаңылыгы, практикалык мааниси, изденүүчүнүн жеке салымы, ошондой эле коргоого коюлган жоболор ачылат.

Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш – аракеттерин активдештирүүнүн теориялык негиздери” деген аталыштагы биринчи бап, биринчи маселени – окутуунун контексттик технологияларынын теориялык негиздерин педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү каражаты катары аныктоо, алардын негизги мүнөздөмөлөрү, булактары жана принциптери чечүүгө арналган.

"Окуу иш-аракеттери" мааниси тарыхый жактан шартталган, жетиштүү изилденген жана толук структураланган. Диссертацияда окуу иш-аракеттерин анын бардык аспектилери жана өз ара көз карандылыктары боюнча изилдөөнүн тарыхый ретроспективасы кыскача келтирилген. Натыйжада, теориялык илимий түшүнүктөр чөйрөсүндө иш-аракеттердин жалпыланган ыкмаларын өздөштүрүүнүн мазмуну бар иш-аракет болуп саналат, окуу иш-мүнөздөмөсү, негизделген. Ал адекваттуу мотивдер менен козголушу керек жана белгилүү бир касиеттерге ээ болушу керек.

Сүрөт 1.1. Окуу иш-аракеттеринин касиеттери.

Бул маселе боюнча адабияттарды талдоо окуу иш-аракеттерин структуралоо мүмкүнчүлүгүн көрсөтөт, диссертацияда окуу иш-аракеттеринин төмөнкү компоненттерден турган структурасын белгилөөгө мүмкүндүк берди: мотивация, окуу милдети, окуу иш-аракеттери жана көзөмөл.

Окуу иш-аракеттери, анын бардык компоненттеринин биримдигинде берилген, колледж студенттеринин окуу иш-аракеттеринин натыйжалуулугуна таасир этет, анын эң толук көрүнүшү аны активдештирүү болуп саналат.

Диссертацияда педагогикалык колледждин студенттеринин окуу ишин активдештирүүнүн концептуалдык негиздери баяндалган, базистик негизи билим берүү, анын ичинен контексттик технология да эсептелип, салттуу жана технологиялык окутуунун ортосунда, окутуу жана кесиптик окутуунун ортосунда карама-каршылыктар көрсөтүлгөн;

Окутуунун контексттик технологияларынын негизин контекст түзөт, бул ички жана тышкы факторлордун тутуму жана белгилүү бир окуу кырдаалындагы студенттердин жүрүм-туруму жана иш-аракеттеринин шарттары. Ички контекст студенттин жеке өзгөчөлүктөрүнүн, анын компетенттүүлүгүнүн жыйындысын түзөт. Тышкы контекст – социалдык-маданий, бул иш-аракет жана иш-аракет кырдаалынын предметтик жана башка мүнөздөмөлөрүнүн жыйындысы. Окуу процессинде берилген келечектеги кесиптик иштин контексти студенттердин таанып-билүү иш-аракеттерин инсандык мааниге толтурат, алардын активдүүлүгүнүн, таанып-билүүчүлүк жана кесиптик мотивациясынын жогорку деңгээлин шарттайт.

Окутуунун контексттик технологияларынын негизин студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүгө багытталган окуу формаларынын, методдорунун жана каражаттарынын жыйындысы катары активдүү окутуу түзөт. Бул жерде биз окутуунун салттуу, репродуктивдүү ыкмаларына каршы педагогикалык илимде иштелип чыккан активдүү окутуу ыкмаларын да байланыштырабыз. Вербицкийдин, Н.А. Асипованын жана башкалардын пикири боюнча. контексттик окутуунун концепциясы студенттерди келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө

жакындатуу жолу менен окутууну активдештирүүнүн ар кандай, мурда иштелип чыккан методикаларынын жалпылоочу теориялык платформасы болууну талап кылат, анткени бул Методиканын негизин кесиптик контекст түзөт.

Вербицкийдин айтымында контексттик окутуу технологиясынын негизи болуп саналат:

1. Окутуунун иш-аракет теориясы.
2. Активдүү окутуунун формаларын жана методдорун колдонуу боюнча көп түрдүү тажрыйбаларды теориялык жалпылоо.
3. Маанилүүлүк категориясы студенттердин келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүнүн предметтик жана социалдык мазмунун моделдөөчү" контекст " болуп саналат.

Окутуунун контексттик технологиясынын мазмунунун булактары илимий сабактар (биздин учурда педагогика) жана келечектеги кесиптик иш-чаралар.

Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу зарылдыгы азыркы педагогикалык колледжде окуу иш-аракеттеринин өзгөчөлүгүнө гана эмес, студенттердин жаш өзгөчөлүктөрүнө да байланыштуу.

Белгилүү болгондой, ар бир курактык мезгил өзүнүн өзгөчөлүктөрү менен мүнөздөлөт, алар окуу иш-аракеттерин уюштурууда эске алынышы керек. Биздин изилдөөнүн алкагында, бул колледж студенттерин келечектеги кесиптик окутуу иш-аракеттерине багыттай турган окутуу технологияларын тандоо үчүн керек.

Кесиптик орто билим берүү программасы боюнча окутуу негизинен 2-3 жыл жүргүзүлөт жана 16-19 жаш курагында өтөт. Биздин көп жылдык практикалык иш тажрыйбасы көрсөткөндөй белгилүү бир психикалык туруксуздук бул курактык топтун, маанайдын тез-тез өзгөрүүсү, тынчсыздануусу, өзүнүн ордун турмушта туура эмес түшүнүүдөн келип чыккан түшүнбөстүктөр ж.б. ал эми эң башкысы, өспүрүмдөр жана кыздар, окуу жайга тапшырганда ата-энелеринин жана туугандарынын каалоолору ал тургай талап кылуулары боюнча келгенде кесиптик жолун, мындан аркы жашоосун аныктоого, маңызын түшүнүүгө жөндөмсүз болушат. Бул позициялык туруксуздук студенттердин окуу мотивациясына толук таасир этпейт, таанып-билүү кызыкчылыгынын калыптанышына өбөлгө түзбөйт жана натыйжада окуу активдүүлүгүнүн төмөндүгүнө алып келет. Биздин практикалык иш тажрыйбабыз студенттерди келечектеги кесиптик иш-чараларга эрте тартуу жана окуу иш-аракеттерин активдештирүү үчүн белгилүү бир өз ара көз карандылыкты көрсөтөт.

Биздин оюбузча, бул маселени чечүү үчүн келечектеги кесиптик педагогикалык ишмердүүлүккө багыттоону камсыз кылган окутуунун контексттик технологиялары өбөлгө болот.

Заманбап колледждин өзгөчөлүгү-бул билим берүү процессинин кесиптик багыты, бул окутуучуларды жана студенттердин, окуучулардын кесиптик даярдыгын эске

алуу менен окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн бекем байланышын түзүүгө багыттоосу керек. Мындай мамиле заманбап билим берүү технологияларын колдонуу жолу менен ишке ашырылат, алардын арасында жогоруда белгиленгендей, окутуунун контексттик технологиялары олуттуу орунду ээлейт.

Окутуунун контексттик технологиясынын өзгөчөлүктөрү менен камсыз кылынган окуу жана кесиптик иш-аракеттердин өз ара байланышы студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Маселе боюнча адабияттарды талдоо жана өзүбүздүн практикалык иш тажрыйбабыз контексттик окутуу технологиясынын төмөнкү принциптерин баса белгилөөгө мүмкүндүк берет:

- * студенттин окуу иш-аракеттерине жеке кирүүсүн психологиялык-педагогикалык жактан камсыз кылуу принциби;

- * квази-кесипкөйлүк принциби, тактап айтканда студенттердин окуу иш-аракеттериндеги бирдиктүү мазмундагы, формалардагы жана келечектеги кесиптик иштин шарттарындагы моделдөө ырааттуулугу;

- * окутуунун мазмунунун көйгөй принциби;

студенттердин окуу иш-аракеттерин уюштуруу формаларынын шайкештик принциби кесиптик билим берүүнүн максаттары жана милдеттери;

- * билим берүү процессинин субъекттеринин жана алардын биргелешкен ишмердүүлүгүнүн адамдар аралык өз ара аракеттенүү принциби;

- * окутуунун инновациялык жана салттуу технологияларын педагогикалык жактан негизделген айкалыштыруу принциби.

Бул принциптер студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүү максатында окутуунун контексттик технологияларын колдонуунун негизин түзөт.

Эгерде окутуунун контексттик технологияларынын түрлөрү жөнүндө айта турган болсок, анда оюн технологияларын, проблемалуу окутуу технологияларын, окутуу технологияларын, кейс-технологияларды, командада иштөө технологияларын, маалыматтык технологияларды, контексттик маселелерди чечүүнү ж. б. бөлүп көрсөтүү керек.

Окутуунун контексттик технологиясы иштин үч негизги формасынан турат: лекциялардын жана семинарлардын алдыңкы ролу бар окуу иш-аракеттери, бизнес оюндарында, атайын курстарда жана тиешелүү профилдеги атайын феминирлерде камтылган квази-кесиптик иш-чаралар жана окуу-кесиптик иш-чаралар (педагогикалык практика). Ошентип, контексттик окутуу концепциясы студенттердин келечектеги кесиптик педагогикалык иш-аракеттерине жакындоо жолу менен окуу иш-аракеттерин активдештирүү методикасынын жалпылоочу теориялык платформасы болууну талап кылат. Контексттик окутуу деп дидактикалык формалардын, методдордун жана каражаттардын бүткүл тутуму

аркылуу адистин келечектеги кесиптик ишинин предметтик жана социалдык мазмуну моделденет (А.А. Вербицкий).

Контексттик окутуу технологияларын колдонуу менен колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн теориялык негиздерин изилдөө контексттик окутуу технологияларын колледжде колдонууга арналган, студенттердин кесиптик даярдыгына багытталган жана кесиптик контекстти системалуу колдонуу, ошондой эле кесиптик иштин элементтери менен окуу процессин акырындык менен толтуруу аркылуу ишке ашырылган жигердүү окутуунун бир түрү катары белгилөөгө негиз берет.

Экинчи бап: **«Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнү изилдөө материалдары жана ыкмалары»** экинчи жана үчүнчү маселелерди чечүүгө багытталган. Бөлүмдө Изилдөө проблемасын чечүүгө методологиялык ыкмалар негизделген, изилдөө методдору белгиленген, ошондой эле окутуунун контексттик технологияларын колдонуу аркылуу педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн педагогикалык шарттары жана модели иштелип чыккан.

Биз жүргүзгөн изилдөө контексттик окутуу технологияларын колдонуунун негизинде заманбап педагогикалык колледжде билим берүү процессинин иштешин баалоого мүмкүндүк берет. Бирок, бул билдирүү изилдөөнүн объектисин жана предметин аныктоо жолу менен, ошондой эле изилдөө көйгөйүн чечүүнүн илимий ыкмаларын аныктоо жолу менен белгиленген процесстин методологиялык негиздемесин талап кылат.

Методологиялык текшерилген теориялык негиздердин негизинде биз изилдөө объектиси педагогикалык колледждердин билим берүү процесси экендигин аныктадык. Изилдөөнүн предмети-окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү.

Изилдөө методологиясы ошондой эле илимий көйгөйдү чечүү жолдорун түшүнгөн илимий ыкмаларды аныктоону камтыйт. Илимий ыкмаларды аныктоо зарылдыгы педагогикалык колледжде билим берүү процессинин өзгөчөлүгүнө, ошондой эле студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүгө байланыштуу.

Педагогикалык колледждин студенттеринин окуу иш-аракеттери, ошондой эле окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен аны активдештирүү, негизинен, туруктуу өнүгүүдө, кыймылда, өзгөрүүдө турган белгилүү бир система. Демек, педагогикалык кубулуштардын жана процесстердин бүтүндүгүн ачууга багытталган изилдөөгө системалуу мамиленин максатка ылайыктуулугу.

Окуу ишинде Инсанга багыт алуу, анын кызыкчылыктарын эске алуу, келечектеги кесиптик ишмердүүлүктүн өзгөчөлүктөрү изилдөөгө жеке мамилени колдонууну камтыйт.

Изилдөө кыйла келечектүү, ошондой эле колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин изилдөө жана аны активдештирүү үчүн иш-аракет ыкмасын кароого болот.

Колледждеги окуу процессин технологиялаштыруу, заманбап билим берүү технологияларын, анын ичинде контексттик технологияларды колдонуу, колледжде билим берүү процессин өркүндөтүүнүн негизги тенденциясын – окуучулардын окуу иш-аракеттериндеги жигердүүлүктүн өсүшүн, бүтүндөй изилдөөнүн максаттуу багытын аныктайт.

Окуу иш-аракеттерин активдештирүү өзүнүн өзгөчө өзгөчөлүктөрүнө ээ болгон татаал процесс. Демек, изилдөөгө процесстик ыкманы колдонуунун максатка ылайыктуулугу.

Биздин изилдөөнүн мазмуну, анын максаттуу багыттары жана милдеттери колледж студенттеринин окуу жана кесиптик иш-аракеттеринин өз ара байланышын камсыз кылган контексттик мамиле сыяктуу илимий ыкманы колдонуу зарылдыгын болжолдойт.

Белгиленген илимий ыкмалардын жыйындысы методологиялык текшерилген изилдөө методдорун аныктоонун максатка ылайыктуулугун жокко чыгарбайт, алардын ичинен эң маанилүүсү, изилдөөнүн теориялык негиздерин аныктоого мүмкүндүк берген маселе боюнча философиялык, психологиялык-педагогикалык, социологиялык ж.б. адабияттарды талдоо болгон.

Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн аналогун (моделин) түзүүгө мүмкүнчүлүк берген моделдөө сыяктуу теориялык изилдөө ыкмасы дагы колдонулган.

Изилдөөнүн эмпирикалык методдорунун арасында КМУнун педагогикалык колледжинин окутуучулары, студенттери жана Арабаев менен Токмок индустриалдык-педагогикалык колледжинин студенттери менен сүйлөшүүлөрдү бөлүп көрсөтүү максатка ылайыктуу. Сүйлөшүү контексттик окутуу технологиясынын маңызын түшүнүү жана аларды иш жүзүндө колдонуу жөндөмү боюнча жүргүзүлдү. Ошондой эле педагогикалык колледждердин (168 студент) студенттерин келечектеги педагогикалык ишмердүүлүккө болгон мамилесин аныктоо максатында, ошондой эле "Педагогика" окуу дисциплинасынын оң же терс кабылдоосун аныктоо максатында алардын окуу жана кесиптик ишмердүүлүгүнө карата мотивациялык чөйрөсүн аныктоо максатында анкета жүргүзүлдү. Изилдөө мындай ыкманы студенттердин окуу иш-аракеттериндеги активдүүлүгүн

көзөмөлдөө мүмкүнчүлүгүн берген байкоо катары колдонгон. Бул үчүн атайын "Байкоо картасы" иштелип чыккан.

Окуу иш-аракеттеринде студенттердин активдүүлүгүн окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн натыйжаларын аныктоо менен, "окуу иш-аракеттериндеги активдүүлүк" түшүнүгүн структуралоо жүргүзүлүп, жүргүзүлүп жаткан изилдөөнүн натыйжалуулугун аныктоого мүмкүнчүлүк түзүлдү.

Биз студенттердин окуу ишмердүүлүгүндө иш-аракеттеринин төмөнкү структуралык компоненттерин бөлүп көрсөттүк:

1. Мотивациялык(түрткү берүүчү), активдүү окуу иш-аракеттеринин мотивдеринин иерархиясын билдирет
2. Интеллектуалдык, студенттердин академиялык жетишкендиктери анын көрсөткүчтөрү болуп саналат.
3. Эмоционалдык-эргтүү, студенттердин колледждеги окуу иш-аракеттерине болгон мамилесин аныктайт.

Мотивациялык компонентти аныктоо үчүн биз "педагогикалык университеттин студенттеринин окууларын мотивациялоо методикасын" (С.А. Пакулин С.А, Кетько С.М.) колдондук. Окуу иш-аракеттеринин структурасында мотивация алдыңкы орундардын бирин ээлеп, студенттерди активдүү окуу иш-аракеттерине үндөйт. Бул ыкма анча-мынча иштелип чыккан жана заманбап педагогикалык колледждин шарттарына ылайыкташтырылган. Бул методика окуу жайын тандоого жана окутууга болгон мамилеге таасир этүүчү педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерине түрткү берүүнүн баштапкы абалын аныктоого мүмкүндүк берди. Ал студенттердин колледждеги окуу иш-аракеттерине жана ушул иш-чарада колдонулган билим берүү технологияларына болгон мамилесин аныктоого мүмкүндүк берди.

Мотивдердин эки тобу изилденген: окутуу мотивдери жана кесиптик мотивдер. Окутуунун мотивдеринин баштапкы билим деңгээли – максималдуу 16 балл, максимум-35 балл көрсөттү, бул жетишсиз. Кесиптик мотивдердин баштапкы билим деңгээли 18ди көрсөттү (максимум 35), бул дагы иштөөнү талап кылат. "Билимди өздөштүрүү деңгээлин аныктоочу Тест" ыкмасы активдүү окуу иш-аракеттеринин интеллектуалдык компонентин аныктоо үчүн тандалып алынган жана биздин изилдөөнүн милдеттерине ылайыкташтырылган. Бул методикада педагогика боюнча билим тутумун өздөштүрүүгө басым жасалды.

Биз, педагогикалык колледждердин студенттеринин жаш өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, алардын окутуу деңгээли бул методиканын маселелерин бир аз жеңилдеттик. Эгерде студент суроого туура жооп берсе, анда ал - 1 упай туура эмес болсо – 0 алган. Упайлардын суммасы боюнча билимди өздөштүрүүнүн деңгээли аныкталат. Упайлардын суммасы студенттердин ишинин беш упайда бааланат. Бул

ыкманы колдонуу төмөнкү натыйжаларды көрсөттү. Орточо баштапкы билим деңгээли аныкталды-4 упай (максимум 10 балл).

Эмоционалдык-эргтүү компонентти аныктоо менен биз эмоциялардын жана инсандын кандайдыр бир процесске же кубулушка болгон мамилесин негиз катары кабыл алдык (бул учурда окуу иш-аракеттерине), анткени студенттердин окуу иш-аракеттерине карата мотивацияга жана эргтүү аракеттерге таасир этүүчү ар кандай сезимдер пайда болот. Диагноз коюу үчүн мамилелердин төмөнкү түрлөрү баса белгиленди: оң, нейтралдуу, терс жана алардын сапаттык мүнөздөмөсү берилген. Студенттер менен алардын окуу иш-аракеттерине болгон мамилеси боюнча тестирлөө жүргүзүлүп, жазуу жүзүндө мындай суроо берилди: сиздин окуу иш-аракеттерине болгон мамилеңиз? (жооптордун варианттары: оң, терс, нейтралдуу) Окуу иш – аракеттерине карата оң мамиле-31 студент, 35 студент терс мамилени жана 102 студент нейтралдуу мамилени көрсөттү. Пайыз менен, окуу иш-аракеттерине карата оң мамиле, студенттердин 18,45%, терс мамиле 20,83% жана бейтарап мамиле студенттердин 60,71% көрсөткөн.

Ошентип, колледж студенттеринин окуу иш-аракеттеринин активдүүлүгүн жана анын бардык компоненттеринин биримдикте деңгээлин көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк берилип, диагностикалык ыкмалар аныкталды.

Студенттердин окуу иш-аракеттерине болгон мамилеси белгилүү бир деңгээлде алардын эмоционалдык абалын чагылдырат, бул өз кезегинде колледждеги окуу процессин кабыл алууга таасир этет. Окуу дисциплинасынын, "педагогиканын" студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүдөгү ролун белгилөө менен, бул дисциплинаны окутууда контексттик окутуу технологияларын активдүү колдонуу мүмкүн болгондуктан, биз анкета алуу жана байкоо жүргүзүү аркылуу студенттердин бул дисциплинаны кандайча кабыл алаарын аныктадык. Баштапкы билим деңгээли төмөнкү натыйжаларды берди.

Таблица 2.1. колледждин студенттеринин "Педагогика"дисциплинасын кабыл алуусунун баштапкы деңгээли

Көрсөткүчтөр	Баштапкы билим деңгээли	
	саны	%
Педагогика курсунун мазмуну кызыгууну жаратты	61	(63,3%)
Педагогиканы изилдегим келет	58	(34,5%)

Педагогика теориялык жактан билим берет	82	(48,8%)
Педагогика практикалык жактан билим берет	29	(17,2%)
Педагогика кругозорду кеңейтет	71	(42,2%)
Педагогика дисциплинасы келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө даярданууда маанилүү шилтеме	49	(24,1%)

Таблицадан студенттердин окуу иш-аракеттеринде жигердүүлүгүнө өбөлгө түзбөгөн "Педагогика" дисциплинасын оң кабылдоонун жетишсиздиги көрүнүп турат. Окуу иш-аракеттерин активдештирүүдө контексттик окутуу технологиясынын ролун белгилеп, биз педагогика сабактарынын контексттик компонентин күчөтүп, студенттердин окуу иш-аракеттеринде активдүүлүгүн жогорулатуучу педагогикалык шарттарды иштеп чыгууга аракет кылдык.

Педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү максаттары масштабдуу. Алар бул түшүнүктүн гносеологиялык мазмунун гана эмес, ошондой эле берилген процесске тиешелүү бардык зарыл шарттарды аныктоону күчөтүүнү болжолдошот. Окуу иш-аракеттерин өркүндөтүү жана аны активдештирүү менен байланышкан заманбап педагогикалык изилдөөлөрдө жүргүзүлүп жаткан изилдөөнүн натыйжалуулугун шарттаган педагогикалык шарттарды аныктоо, негиздөө жана ишке ашыруу аныкталат. Диссертацияда "шарт" жана "педагогикалык шарт" түшүнүктөрүнүн мазмунун аныктоо берилген, ошондой эле бул түшүнүктүн мазмунун аныктоо боюнча бир катар илимий позициялар чагылдырылган (Зверев М.В, Орлов Ю.М. ж. б.).

Колледж студенттеринин окуу иш-аракеттеринин өзгөчөлүктөрү, аны активдештирүү зарылдыгы, ошондой эле окутуунун контексттик технологияларын колдонуунун максатка ылайыктуулугу изилдөөдө студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн төмөнкү педагогикалык шарттарын белгилөөгө негиз берди:

окутуунун таанып-билүүчүлүк жана кесиптик мотивдерин калыптандырууга контексттик окутуу технологиясынын багытын камсыз кылуу;

* окутуунун таанып билүү мотивациясын кесиптик мотивацияга өзгөртүү, алардын өз ара байланышы жана өз ара аракеттенүүсү;

студенттерди активдүү квази-кесиптик окуу иш-аракеттерине киргизүү;

* квази-кесиптик окуу иш-аракеттеринде студенттердин өз мүмкүнчүлүктөрүн чагылдыруу.

Биринчи педагогикалык шартты ишке ашыруу колледж студенттерин билим берүү процессине активдүү киргизүү жана алардын келечектеги кесиптик ишмердүүлүгү менен алгачкы таанышуу зарылдыгы менен байланыштуу. Экинчи педагогикалык шарт окутуунун контексттик технологияларын колдонуунун негизинде келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө багытталган мотивациялык чөйрөнү өнүктүрүүнү болжолдойт. Үчүнчү педагогикалык шартты ишке ашыруу студенттерди квази-кесиптик ишмердүүлүккө түздөн-түз киргизүүгө өбөлгө түзөт. Төртүнчү шартты ишке ашыруу студенттерге квази-кесиптик ишинин натыйжалуулугун түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

Изилдөөнүн теориялык жана методологиялык жоболору окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү моделин иштеп чыгуунун өбөлгөсү болуп калды.

Сүрөт 2.1. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүү модели.

Моделдин структурасын мазмуну диссертацияда чагылдырылган белгилүү бир функцияларды аткарган блоктор түзөт. Моделди иштеп чыгууда, мисалы, теориялык изилдөө ыкмасы катары колдонулган моделдөө, изилденүүчү педагогикалык кубулуштун идеалдуу үлгүсүн түзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Жогоруда белгиленгендей, диссертацияда моделдөөдөн тышкары, байкоо жүргүзүү, маектешүү, анкета жүргүзүү сыяктуу изилдөө ыкмалары, ошондой эле жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжалуулугун аныктоого мүмкүндүк берген бир катар диагностикалык методикалар колдонулган, анын негизги натыйжасы студенттердин активдүү окуу иши болуп саналат.

Изилдөөнүн үчүнчү бөлүмү "контексттик окутуу технологияларын колдонуу менен колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн педагогикалык шарттарынын натыйжалуулугун эксперименталдык текшерүү" экспериментти жүргүзүү жана анын натыйжаларын аныктоо менен байланышкан төртүнчү изилдөө маселесин чечүүгө багытталган.

Окумуштуулар (Бабенский Ю.А, Готтсданкер А.Р, Калдыбаев С.К,

Кочетов Л.И, Куприян А.П. ж. б.) тарабынан иштелип чыккан педагогикалык экспериментти жүргүзүүнүн негиздери диссертацияда белгиленген колледж студенттеринин окуу ишин активдештирүүнүн педагогикалык шарттарын ишке ашырууга багытталган эксперименталдык иштерди жүргүзүүнүн базасы болуп

калды. Эксперимент 050709 башталгыч класстардын окутуучусу адистиги боюнча КМУнун педагогикалык колледжи И.Арабаев жана Токмок индустриалдык-педагогикалык колледжинин базасында жүргүзүлдү. Ага 168 студент катышкан. Эксперимент жүргүзүү алгоритми анын максаттарын, экспериментти долбоорлоо этаптарын аныктоо жана диссертацияда белгиленген контексттик окутуу технологиялары аркылуу студенттердин окуу ишин активдештирүүнүн педагогикалык шарттарынын ар бирин ишке ашыруу болгон.

Эксперимент үч этапта жүргүзүлдү:

1. этап-негиздөөчү эксперимент 2017-жылы жүргүзүлүп, студенттердин окуу активдүүлүгүнүн баштапкы деңгээлин изилдөө мүмкүнчүлүгүн берген (баштапкы билим деңгээли).
2. этап-формативдик эксперимент 2018-жылы жүргүзүлүп, диссертацияда берилген студенттердин окуу ишин активдештирүүнүн педагогикалык шарттарын ишке ашырууга багытталган. Педагогикалык шарттарды ишке ашыруу бүтүрүүчүлөрдүн келечектеги иш чөйрөсүнө – башталгыч мектепте иштөөгө проекциясы менен педагогикалык колледждерде "Педагогика" курсун окуп жатканда ишке ашырылган.
3. этап – 2019-2020-жылдары жүргүзүлгөн эксперименттин натыйжалуулугун көрсөткөн контролдук этап (жыйынтыктоочу).

Алгачкы этапта негиздөөчү эксперимент жүргүзүлүп, анын натыйжалары кийинки диаграммаларда жана таблицаларда чагылдырылган.

Студенттердин жигердүүлүгүнүн мотивациялык компонентинин баштапкы абалын аныктоо үчүн биз "педагогикалык университеттин студенттеринин окууларын мотивациялоо методикасын" колдондук.

Диаграмма 3.1. Окутуу мотивдери жана кесиптик мотивдер.

Колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн интеллектуалдык компонентин аныктоо үчүн биз Г.А.Русских сунуш кылган диагностикалык методиканы тандап алдык. Орточо баштапкы билим деңгээли- 4 упай көрсөттү(максимум 10 упай).

Диаграмма 3.2. Билим системасын өздөштүрүү.

Эмоционалдык-эртүү компонентти аныктоо менен биз төмөнкү натыйжаларга жетиштик. Студенттер менен алардын окуу иш-аракеттерине болгон мамилеси боюнча сүйлөшүүлөр жүргүзүлүп, жазуу жүзүндө мындай суроо берилди: сиздин окуу иш-аракеттерине болгон мамилеңиз? (жооптордун варианттары: оң, терс,

нейтралдуу). Негиздөөчү этапта (баштапкы билим деңгээл) 31 студент окуу иш – аракеттерине карата оң мамилени, 35 студент терс мамилени жана 102 студент нейтралдуу мамилени көрсөттү. Алынган маалыматтар пайыздык деңгээлде төмөнкүдөй көрүнөт. Окуу иш-аракеттерине карата оң көз караш, студенттердин 18,45%, терс мамиле 20,83% жана нейтралдуу мамиле студенттердин 60,71% көрсөткөн.

Диаграмма 3.3. Студенттердин окуу иш-аракеттерине болгон мамилеси.

Экинчи этап педагогикалык шарттарды ишке ашыруу менен байланышып төмөнкүдөй жүзөгө ашырылган.

Биринчи педагогикалык шарт – окутуунун таанып-билүүчүлүк жана кесиптик мотивдерин калыптандырууга контексттик окутуу технологиясынын багытталгандыгын камсыз кылуу-келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө байланыштуу кырдаалдарды колдонгон контексттик лекцияларды окуу аркылуу ишке ашырылган. Мисалы, "окутуунун принциптери" темасын изилдөөдө мугалим балдардын курактык өзгөчөлүктөрүн эске албаган (эске алган), көрсөтмөлүүлүк принцибин толук сакталбаган ж. б. жагдайлар каралды. "Окутууну уюштуруу формалары" темасын изилдөөдө башталгыч мектептеги сабактардын түрлөрү менен байланышкан, окуучуларды активдүү окутуу иш-аракеттерине тартуу кырдаалдары каралды. Педагогикалык билим берүүнүн мазмуну мамлекеттик билим берүү стандарттарында түптөлгөнүнө карабастан, биздин экспериментте ал окутуучулардын демилгесине жана чыгармачылыгына (мисалы, Кыргызстандын окутулган педагогдору тууралуу баяндарга) орун берилди.

Экинчи педагогикалык шартты ишке ашыруу менен – окутуунун таанып-билүүчүлүк мотивациясын кесиптик абалга которуу, алардын өз ара байланышы жана өз ара аракеттенүүсү-биз иштин жалпы теориясынын позицияларынан баштадык (А. Н.Леонтьев), ал биринчи кезекте мотивдердин трансформациясын (өзгөрүүлөрүн) карайт; бул максатта экспериментте ар кандай кесиптик кырдаалды моделдөөчү бир катар тренингдер өткөрүлдү, мисалы, "Билим берүү уюмундагы чыр-чатактарды чечүү жана алдын алуу", "Студенттердин коммуникативдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү боюнча тренинг" ж. б. мугалимдер үчүн тренингдер өткөрүлдү.

Үчүнчү педагогикалык шарт студенттерди бизнес оюндарына тартуу жолу менен экспериментте сыналган. Бизнес оюну студенттердин кесиптик ишмердүүлүгүнө практикалык "кирүү" ыкмасы катары кызмат кылган. Бул, мисалы, "Башталгыч класстардын мугалимдеринин эмгегиндеги кыраакылык" жана башка ишкердик оюндарынын башка түрлөрү колдонулган, мисалы, "Педсовет" оюну, сабактардын

фрагменттерин даярдоо, педагогикалык кырдаалдарды талдоо ж.б. диссертацияда экспериментте өткөрүлгөн ишкер оюндарга кеңири талдоо берилген.

Төртүнчү шартты ишке ашыруу үчүн-студенттердин өз мүмкүнчүлүктөрүн чагылдыруу квази-кесиптик окуу иш-аракеттеринде студенттердин жигердүүлүгүн жогорулатуу үчүн кээде кыска же оюн түрүндө чагылдыруучу технологиялар колдонулган. Педагогикалык процесстеги Рефлексия-бул предметти (студентти) белгиленген педагогикалык кырдаал менен, контексттик окуу кырдаалын түзгөн өзүн-өзү аныктоо процесси. Рефлексия көптөгөн түрлөрү бар, бирок экспериментте биздин изилдөө иш-аракеттерибиздин рефлексия милдеттерине байланыштуу сыналган. Жалпысынан алганда, экспериментте иштин алдыңкы формаларына таянуу жүргүзүлдү.

Таблица 3.1. - Кесиптик даярдоо процессиндеги иштин алдыңкы формалары.

Кесиптик даярдоонун аспектилер	Иш-аракеттердин мазмуну
Окуу ишмердүүлүгү	
Теориялык окутуу (лексика-семинар сабактары)	Маалыматтарды берүү жана өздөштүрүү
Квази кесиптик ишмердүүлүк	
Практикалык багыттагы теориялык окутуу (долбоорлор, оюн формалары)	Педагогикалык иштин бирдиктүү фрагменттерин моделдөө (предметтик-технологиялык жана социалдык-ролдук мазмун)
Кесиптик окуу ишмердүүлүгү	
Педагогикалык практика, окуу-изилдөө иш	Кесиптик жана социалдык мамилелердин ченемдерине ылайык келген иш
Кесиптик ишмердүүлүк	

Эксперимент иш-аракеттердин процессин, анын бардык структуралык компоненттерин татаалдаштыруунун жана студенттердин окуу иш-аракеттериндеги активдүүлүгүн өнүктүрүүнүн негизинде түзүлгөн. Калыптандыруучу эксперименттин биринчи этабында окуу иш-аракеттеринин негизги темаларын иштеп чыгууга, мотивдерди түзүүгө, милдеттерди түзүүгө көбүрөөк көңүл бурулган. Ар кандай формалар, иш-аракеттер ыкмалары, маалымат булактары колдонулуп, кесиптик компетенттүүлүккө окутуу жүргүзүлдү.

Калыптануу экспериментинин экинчи этабы окутуу жана таанып-билүү иш аракетинде окутуучу менен кызматташтыкта студенттерди окутуу жана таанып-билүү иш-аракеттерине киргизүү менен мүнөздөлгөн. Педагогика жаатында окуу активдүүлүгүн өркүндөтүү үчүн студенттердин окуу иш-аракеттерине болгон кызыгуусун сактоого жана тереңдетүүгө басым жасалды. Жүргүзүлүп жаткан бардык иштердин мазмуну студенттердин окуу иш-аракеттеринде жигердүүлүгүн жогорулатууга багытталган.

Натыйжада, студенттер өз алдынчалыгын көрсөтүп, ишмердүүлүктө демилгени билдиришти.

Контролдук этапта төмөнкү натыйжалар алынды.

Мотивациялык компонент диагнозу коюлган (педагогикалык колледждин студенттеринин окууларын мотивациялоо ыкмасы).

Окутуунун мотивдеринин баштапкы билим деңгээлинин 16 упай көрсөттү, ал эми жыйынтыктоочу деңгээл 27 упай көрсөттү. Кесиптик мотивдер дагы динамиканы көрсөттү. Баштапкы билим деңгээл -18 упай, ал эми жыйынтык – 29 упай. Окутуунун мотивациясы жана кесиптик мотивациясы 11 упайга жогорулагандыгын көрдүк.

Диаграмма 3.4. - Мотивациялык компонентти жакшыртуу

Колледж студенттеринин окуу иш-аракеттеринин мотивациялык компоненти жакшыртылды.

Студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн интеллектуалдык компонентин аныктоо үчүн "Билимди өздөштүрүү деңгээлин аныктоочу тест" колдонулган (Г.А. Русских). Педагогика дисциплинасы боюнча билимди өздөштүрүү тутумунун деңгээлин аныктоодо баштапкы билим деңгээли 4 упай, ал эми жыйынтык 9 упай (максимум -10 упай) көрсөттү.

Графикалык түрдө мындай көрүнөт.

Диаграмма 3.5. Билим системасын өздөштүрүү деңгээли.

Эмоционалдык-эргтүү компонентти аныктоо менен биз төмөнкү натыйжаларга жетиштик. Экспериментке катышкан 168 окуучунун ичинен 65 студент окуу иш-аракеттерине оң көз карашта экендигин белгилешти, 85 студент нейтралдуу мамилени көрсөттү жана 18 окуучу гана терс мамилесин көрсөтүштү. Пайыздарда, берилген натыйжалар төмөнкүдөй болот. Оң мамиле 52.97%, терс мамиле 4.7% жана бейтарап мамиле 42.2%.

Ошентип, окуу иш – аракеттерине карата оң маанай 20% га жогорулады, терс мамиле төмөндөдү – 10% жана нейтралдуу – 10% га төмөндөдү.

Таблица 3.3. - Студенттердин окуу иш-аракеттерине болгон мамилеси

Графикалык түрдө мындай көрүнөт.

Диаграмма 3.6. - Студенттердин окуу иш-аракеттерине болгон мамилеси.

Жогорудагы бардык көрсөткүчтөр эксперименттин натыйжалуулугун көрсөтөт. Студенттер менен сүйлөшүүлөр, жүргүзүлгөн сурамжылоолор окуу процессинде окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен студенттердин сабактарга болгон кызыгуусу, окуу активдүүлүгү жогорулагандыгын көрсөттү. Бул активдүүлүк окуучулардын сабактарда өз алдынчалыгынын үлүшүн көбөйтүүдө, окутуучуга карата маселелерде, айрыкча келечектеги кесипке тиешелүү, сабактарга чыгармачылык мамиле жасоодо чагылдырылган.

Контексттик окутуу салттуу окутуудагы өзүнчө бөлүнүп турган изилдөөнүн процесстерин , жыйынтыктоо жана көзөмөлдөөлөрдү бириктирүүгө, иштин фронталдык түрлөрүн кыскартууга жана жекече-топтук окутуу формаларын жана технологияларын көбөйтүүгө мүмкүндүк бергени аныкталды.

Студенттердин "Педагогика" дисциплинасы жөнүндө кабылдоосун аныктоо максатында 168 студентти камтыган анкета жүргүзүлүп, бул таблицада келтирилген.

Таблица 3.4. - Студенттердин "Педагогика" дисциплинасын кабылдоосун өзгөртүү.

Ошентип, эксперименттин негиздөөчү жана контролдук этабын салыштыруунун жогорудагы натыйжалары анын бардык көрсөткүчтөр боюнча натыйжалуулугун көрсөттү, бул педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу ишин активдештирүү үчүн окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен шартталган.

Корутунду

Контексттик окутуу технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү маселесин чечүүгө багытталган теориялык жана эксперименталдык изилдөө төмөнкү натыйжаларга алып келди.

1. Изилдөө контексттик окутуунун теориялык негиздерин педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү каражаты

катары аныктайт. Окутуунун контексттик технологиясынын негизин колледждин студенттеринин окуу иш-аракеттеринин ички жана тышкы факторлорунун тутуму түшүнүп, колледждеги билим берүү процессин келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө жакындатуу менен анын натыйжаларына таасир этүүчү контекст түзөт. Диссертацияда педагогикалык колледждин шартында окутуунун контексттик технологияларынын аныктамасы берилген, анын мазмуну, принциптери жана классификациялык белгилери, ошондой эле булактары аныкталган. Педагогикалык колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүдө контексттик окутуу технологиясынын ролу көрсөтүлгөн.

2. Экинчи изилдөө маселесин чечүү зарылдыгы, биринчи кезекте, аны чечүү үчүн методологиялык ыкмаларды талдоо талап кылынат. Диссертациянын изилдөө объектиси педагогикалык колледждердин билим берүү процесси, предмети — окутуунун контексттик технологияларын колдонуу аркылуу педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу ишин активдештирүү болду. Изилдөө методологиясы илимий көйгөйлөрдү чечүү үчүн илимий ыкмаларды талдоонун зарылдыгын алдын ала аныктады. Төмөнкү ыкмалар изилдөөдө системалуу, инсандык, иш-аракет, технологиялык жана процесстик мамилелер аныкталды. Изилдөөнүн теориялык жана эмпирикалык методдору да аныкталды жана изилдөө маселелерин чечүүдө алардын ролу аныкталды. Изилдөөнүн теориялык методдоруна- көйгөй жана моделдөө боюнча адабияттарды талдоо, эмпирикалык методго — сүйлөшүү, байкоо, анкета жүрүзүү жана эксперимент киргизилген. Изилдөөнүн жүрүшүндө эксперименттин натыйжалуулугуна басым жасоого мүмкүнчүлүк берген диагностикалык методикаларга олуттуу орун берилген.

3. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуу менен педагогикалык колледждердин студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүгө өбөлгө түзгөн педагогикалык шарттар иштелип чыккан.

Алар:

- * Окутуунун таанып-билүүчүлүк жана кесиптик мотивдерин калыптандырууга контексттик окутуу технологиясынын багыты.
- * Таанып билүү мотивацияны кесипкөй мотивацияга айландыруу.
- * Студенттерди активдүү квази-кесиптик окуу иш-аракеттерине киргизүү.
- * Квази-кесиптик окуу иш-аракеттеринде студенттердин өз мүмкүнчүлүктөрүн чагылдыруу.

Белгиленген шарттар контексттик окутуу технологиясынын жардамы менен колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүүнүн иштелип чыккан

жана сунушталган моделинин өзөгүн түздү. Моделде бул процесстин алгоритми берилген жана жогоруда аталган педагогикалык шарттарды сактоо менен колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин активдештирүү шарты көрсөтүлгөн.

4. Студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүү үчүн педагогикалык шарттардын натыйжалуулугу контексттик окутуу технологиялары аркылуу педагогикалык эксперимент жүргүзүү менен тастыкталды, анын натыйжалуулугу жана аныктыгы студенттердин окуу активдүүлүгүнүн бардык компоненттеринин: мотивациялык, интеллектуалдык, эмоционалдык-эрки менен биримдикте калыптангандыгын ачып берүүчү диагностикалык методикалардын бүтүндөй комплексин колдонуу менен негизделген. Окутуунун контексттик технологияларын колдонуунун натыйжасында колледж студенттеринин жигердүүлүгүнүн динамикасын көрсөткөн төмөнкү натыйжалар алынды. Ошентип, "Байкоо картасын" колдонуу менен педагогика боюнча сабактарда студенттердин активдүүлүгү жогорулады. "Педагогикалык окуу жайынын студенттеринин мотивациясынын методикасын" колдонуунун натыйжасында студенттердин окуу жана кесиптик мотивациясын күчөтүү далилденген. Ал 11 упайга көтөрүлдү.

"Билим деңгээлин аныктоо тестин" колдонуу менен педагогика боюнча билим тутумун өздөштүрүү орто эсеп менен 5 упайга жогорулагандыгы далилденди. Студенттердин окуу иш-аракеттерине болгон өзгөрүүнүн мамилеси байкалды. Окуу иш-аракеттерине оң тиешеси бар студенттердин саны 20,2% га көбөйүп, окуу иш-аракеттерине терс таасирин тийгизген студенттердин саны 10,13% га төмөндөгө алуусу белгиленген. Окутуунун контексттик технологияларын колдонгондон кийин, студенттердин кыйла көп саны контексттик технологияны активдүү окууга маанилүү жана татыктуу деп кабыл алышты. Алынган натыйжалар изилдөө методдорун колдонуу менен бекемделди (сүйлөшүү, байкоо, анкета.)

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктары окуу иш-аракеттерин активдештирүү көйгөйүн толук чечүүнү талап кылбайт. Биздин оюбузча, келечектеги багыт, окуу процессинин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн колледждин бардык билим берүү чөйрөсүнүн мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө болушу мүмкүн.

Практикалык сунуштар

1. Изилдөөчүлөр контексттик окутуу технологияларды колдонуу менен колледж студенттеринин окуу иш-аракеттерин жандандыруу, теориялык негиздерин андан ары изилдөө жана заманбап колледждердин иш тажрыйбасында алынган маалыматтарды колдонуу.

2. Бул процесстин илимий ыкмаларын андан ары аныктоо жана аны изилдөө ыкмаларын аныктоо аркылуу заманбап колледждерде билим берүү процессин изилдөө методологиясын өркүндөтүү.

3. Колледждин окутуучулары Заманбап колледждердеги билим берүү процессинин сапаты көз каранды болгон жагдай катары, окуу жайларынын студенттеринин окуу иш-аракеттерин контексттик окутуу технологиялары аркылуу активдештирүүнүн педагогикалык шарттарын андан ары иштеп чыгууну жүзөгө ашырышат. Алынган жыйынтыктарды педагогика боюнча сабактарда, квалификацияны жогорулатуу курстарында окуу-методикалык комплекстерди иштеп чыгууда колдонуу.

4. Келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө багытталган педагогикалык колледждерде контексттик окутуу технологияларын андан ары практикалык колдонууну өркүндөтүү жана ошону менен студенттердин окуу иш-аракеттерин активдештирүү.